

УДК 336.717.113

Бобанич А.І.

аспірант кафедри банківської справи

Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

РЕСУРСНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОНДУ ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

У статті досліджується сучасний стан ресурсного забезпечення Фонду гарантування вкладів та наведено перелік основних джерел його наповнення. Автор провів аналіз достатності розміру ФГВФО для здійснення виплат вкладникам збанкрутілих банків. Також виокремлено основні методи збільшення капіталу Фонду системи страхування депозитів в Україні.

Ключові слова: Фонд гарантування вкладів, ресурсне забезпечення, розмір Фонду, джерела наповнення, виплати вкладникам.

Бобанич А.И. РЕСУРСНОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ФОНДА ГАРАНТИРОВАНИЯ ВКЛАДОВ ФИЗИЧЕСКИХ ЛИЦ

В статье исследуется текущее состояние ресурсного обеспечения Фонда гарантирования вкладов и приведен перечень основных источников его наполнения. Автор провел анализ достаточности размера ФГВФЛ для осуществления выплат вкладчикам обанкротившихся банков. Также выделены основные методы увеличения капитала Фонда системы страхования депозитов в Украине.

Ключевые слова: Фонд гарантирования вкладов, ресурсное обеспечение, размер Фонда, источники наполнения, выплаты вкладчикам.

Bobanych A.I. RESOURCES PROVIDING OF DEPOSIT GUARANTEE FUND OF INDIVIDUALS

This paper examines the current state of the resource providing the Deposit Guarantee Fund and lists the main sources of its filling. The author also conducted an analysis of the adequacy of the size of the DGF for payments to depositors of failed banks. Also the main methods of increasing the fund of deposit insurance system in Ukraine was identified.

Keywords: Deposit Guarantee Fund, resource providing, size of the Fund, sources of filling, payments to depositors.

Постановка проблеми. Ефективна банківська система завжди є потужним каталізатором стрімкого економічного розвитку держави. Банківські установи забезпечують безперерйне функціонування системи розрахунків між економічними суб'єктами, мобілізують вільні грошові кошти фізичних і юридичних осіб для подальшого здійснення активних операцій.

Проте загальновідомим є той факт, що банківський сектор є найбільш чутливим до кризових зрушень в економіці. Світова фінансово-економічна криза за 2007-2010 років значно похитнула довіру клієнтів як до окремо взятих депозитних корпорацій, так і до вітчизняних банківської системи загалом. Можна було спостерігати наростаючий відтік депозитів навіть зі стабільних банківських установ. Ефективно діюча система страхування депозитів спроможна відновити довіру до комерційних банків та мінімізувати наслідки банкрутства проблемних банків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дана тематика є актуальною, а тому знайшла своє відображення у працях провідних науковців, які досліджували вітчизняну систему страхування депозитів. Серед них, зокрема, можна виділити таких, як: Алексійчук К.О., Аржевітін С.М., Безвух С.В., Волосович С.В., Іщенко О.О., Мазур Т.В., Михайловська І.М., Огієнко В.І., Саєнко В.Б., Серветник І.В. та ін. Автори продовжують полемізувати щодо шляхів вдосконалення системи гарантування вкладів в Україні у контексті досвіду провідних країн світу. Та варто відмітити той факт, що питання аналізу ефективності процесу відшкодування недоступних вкладів фізичним особам та альтернативних джерел фінансування Фонду гарантування вкладів залишаються малодослідженими.

Постановка завдання. На сьогоднішній день аналіз сучасної системи гарантування вкладів в Україні є досить актуальним і, на нашу думку, питання, що стосуються вдосконалення діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (далі – Фонд гарантування вкладів, Фонд, ФГВФО) як основного суб'єкта вітчизняної системи страхування депозитів, з метою його відповідності сучасним умовам, в яких опини-

лася вітчизняна банківська система, потребують детального розгляду.

Метою роботи є характеристика поточного стану ресурсного забезпечення Фонду гарантування вкладів; систематизація і узагальнення переліку основних джерел наповнення ФГВФО та пошук нових методів збільшення його розміру; аналіз достатності розміру Фонду для забезпечення швидкого та своєчасного проведення виплат клієнтам збанкрутілих банків, що б, у свою чергу, сприяло високій ефективності вітчизняної системи страхування депозитів.

Інформаційною основою роботи є наукові праці вчених-економістів, матеріали періодичних видань, нормативно-правові акти, що регулюють діяльність Фонду гарантування вкладів, а також аналітичні матеріали та інтернет-ресурси. В ході написання дослідження переважно використовувалися *методи* теоретичного узагальнення та структурно-логічного аналізу, статистичних оцінок, а також табличні і графічні методи.

Виклад основного матеріалу дослідження. В Україні підвалини системи страхування депозитів були закладені разом із створенням Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, який розпочав функціонування згідно з Указом Президента України від 1 вересня 1998 року № 996 «Про заходи щодо захисту прав фізичних осіб – вкладників комерційних банків України». А 21 січня 1999 року була прийнята Постанова Кабінету Міністрів України спільно з Національним банком України щодо врегулювання діяльності Фонду. Однак повноцінну діяльність Фонд розпочав 20 вересня 2001 року після прийняття Верховною Радою України Закону України «Про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб», та, як наслідок, було затверджено Постановою Національного банку України та Кабінету Міністрів України № 1301/268 від 30 серпня 2002 року Положення про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб [1].

На сьогоднішній день ФГВФО у своїй діяльності керується нормами Закону України № 4452 «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» від 23.02.2012 [2] та виконує спеціальні функції у сфері гарантування вкладів фізичних осіб і виведення неплатоспроможних банків з ринку.

ФГВФО гарантує кожному вкладнику – клієнту банку – учасника системи гарантування вкладів виплату недоступних депозитів у разі банкрутства даної банківської установи. На даний час Фонд здійснює відшкодування вкладів у розмірі до 200 тис. грн. Від початку створення ФГВФО ця сума змінювалася 11 разів та збільшилася у 400 разів (рис. 1).

При прийнятті рішень про підвищення розміру відшкодування ФГВФО переважно орієнтувався на зміну середнього розміру вкладу у банківській системі України (табл. 1).

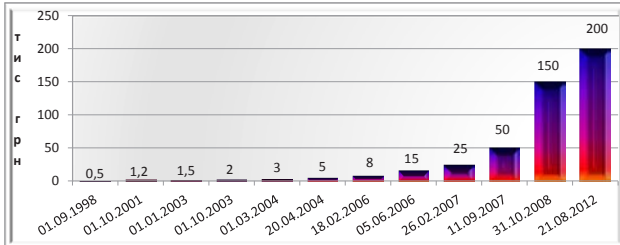

Рис. 1. Динаміка збільшення граничної суми відшкодування за рахунок коштів ФГВФО (тис. грн.) *
* Побудовано автором на основі даних з офіційного сайту ФГВФО [3]

Однак, як показано на рис. 1, розмір відшкодування збільшився в 2008 році у 3 рази, саме через необхідність послаблення наслідків впливу світової фінансово-економічної кризи на банківську систему України. А наступне підняття рівня граничної суми виплат у 2012 році, на нашу думку, було, перш за все, інструментом для відновлення довіри населення до вітчизняних депозитних корпорацій та припинення відтоку вкладів з рахунків у банках.

Таблиця 1

Дані про вклади фізичних осіб в учасників Фонду гарантування вкладів фізичних осіб за період 2000-2014 рр. [3]

Дата	Сума вкладів фізичних осіб, млрд. грн.	Кількість вкладників, млн. осіб	Середній розмір вкладу, грн.
01.01.2000	3,7	4,6	806
01.01.2001	5,6	5,4	1 046
01.01.2002	9,3	4,8	1 915
01.01.2003	16,6	7,0	2 376
01.01.2004	29,2	10,5	2 780
01.01.2005	38,4	15,0	2 559
01.01.2006	67,9	18,6	3 656
01.01.2007	100,4	24,2	4 143
01.01.2008	155,2	29,6	5 243
01.01.2009	204,9	34,5	5 935
01.01.2010	198,0	31,6	6 273
01.01.2011	254,2	32,6	7 802
01.01.2012	282,6	35	8 072
01.01.2013	338,5	44,4	7 619
01.01.2014	402,6	47,4	8 486

Для того щоб Фонд гарантування вкладів міг проводити операції з виплати недоступних депозитів власникам – фізичним особам, що є, у разі банкрутства банку-учасника ФГВФО, його основною функцією – Фонд повинен мати значні власні фінансові ресурси у своєму розпорядженні. Динаміка розміру фонду вітчизняної системи гарантування вкладів за останні 15 років відображена на рис. 2.

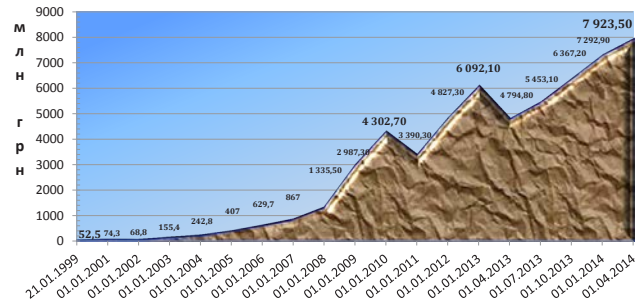

Рис. 2. Динаміка ресурсної бази ФГВФО за період 1999-2014 рр. (млн. грн.) *

* Побудовано автором на основі даних з офіційного сайту ФГВФО [3]

Якщо порівняти розмір ресурсної бази Фонду гарантування вкладів в 1999 році та станом на початок квітня 2014 року, то потрібно акцентувати увагу на тому, що за останні 14 років він має позитивну динаміку росту і збільшився більш ніж у 150 разів (рис. 2). Фонд гарантування вкладів постійно нарощував власний ресурсний потенціал, проте світова фінансова криза 2007-2010 рр. внесла свої корективи і для багатьох банків було розпочато процедуру банкрутства. Саме тому, проаналізувавши показники динаміки фінансових ресурсів ФГВФО (рис. 2), варто відмітити, що Фонд в 2010 році, а також протягом першого півріччя 2013 року, здійснив найбільше відшкодувань по недоступних вкладах населення (табл. 2).

Таблиця 2

Статистика виплат вкладникам гарантованих сум відшкодувань за період 2010-2014 рр. *

Виплати гарантованих сум відшкодувань (по роках)	2010 рік	2011 рік	2012 рік	2013 рік	2014 рік (січень-квітень)
Кількість банків, по яких здійснювалися виплати	17	18	22	24	12
Кількість вкладників, що отримали відшкодування, осіб	65 002	4 502	11 768	19 064	1 234
Сума відшкодування, млн. грн.	2 293,7	191,2	532,1	1 185,5	91,0

* Побудовано автором на основі даних з [3; 4]

Джерела наповнення ФГВФО були чітко визначені в Законі України «Про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб». У новому Законі України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» [2], який набрав чинності 22 вересня 2012 року, законотворці дещо розширили вже існуючий перелік джерел наповнення Фонду гарантування вкладів (рис. 3).

Зазначення в Законі деяких з наведених на рисунку шляхів отримання додаткових ресурсів (зокрема пункту 4) логічно впливає як наслідок від розширення повноважень ФГВФО у сфері роботи з проблемними банками, прописаних у даному нормативному акті Верховної Ради України.

На сучасному етапі необхідно оцінити ефективність існуючих джерел наповнення Фонду та, на нашу думку, розробити механізми диверсифікації ресурсних надходжень з метою посилення ролі Фонду гарантування вкладів у системі страхування депозитів.

Проаналізувавши фінансову діяльність ФГВФО

Рис. 3. Джерела фінансування Фонду гарантування вкладів фізичних осіб *

* Побудовано автором на основі норм Закону України [2]

за останні три роки, можна зазначити, що ресурси Фонду формувалися практично з одних і тих самих джерел (табл. 3).

Однак переліку існуючих джерел наповнення ФГВФО, наведеного на рис. 3 та в табл. 3, на нашу думку, недостатньо, оскільки обсяги фінансування по окремих основних статтях (дохід від інвестування в ОВДП, процент на залишок коштів на рахунках) постійно змінюються, незважаючи на те, що в річному підсумку ми маємо позитивну динаміку росту розміру надходжень фінансових ресурсів до Фонду гарантування вкладів. А тому, якщо Фонд опиниться в ситуації, коли необхідно буде відшкодувати депозити вкладників великого системоутворюючого банку чи кількох банків з I та II групи, то йому цих ресурсів не вистачить для задоволення вимог всіх власників недоступних вкладів, що створює певні ризики неплатоспроможності та ускладнює процес фінансового планування, а це, у свою чергу, стає передумовою для розроблення механізмів розширення джерел ресурсного забезпечення Фонду.

Як свідчить світова практика, основним джерелом поповнення фонду системи страхування депозитів є обов'язкові початкові внески банків-учасників та, звичайно, регулярні збори. Початковий збір до Фонду гарантування вкладів, згідно з чинним законодавством, сплачується банком-учасником протягом 30 днів з дня одержання банківської ліцензії, а його розмір складає 1% від статутного капіталу банку. Реформа вітчизняної системи гарантування вкладів, проведена з вересня 2012 року у зв'язку з вступом у силу Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» [2], передбачає диференціацію регулярних відрахувань до Фонду у розрізі валюти вкладу. Зокрема, банки зобов'язані відраховувати кожного кварталу до 15 числа місяця, наступного за кварталом, за який здійснюється сплата, у Фонд суму, котра у річному підсумку повинна становити 0,5% від бази нарахування в національній валюті та 0,8% від бази нарахування в іноземній валюті.

Ми підтримуємо думку більшості експертів, які вважають, що це було

політичне рішення, продиктоване курсом держави на дедоларизацію економіки та стимулювання інтересу, в тому числі банків, до роботи з національною грошовою одиницею – гривнею. У свою чергу, вищезазначене нововведення спонукатиме банки й надалі знижувати ставки за валютними депозитами, що, на нашу думку, буде корисним з точки зору зменшення ваги іноземної валюти у вітчизняній економіці.

Наступним актуальним питанням розширення повноважень ФГВФО є надання можливості Фонду вкладати кошти в корпоративні цінні папери найбільш надійних емітентів. Так, Фонд гарантування вкладів прогнозує майбутні виплати та тримає певну частину ліквідних коштів на рахунку в НБУ, однак їх частка є незначною. А найбільшим є обсяг фінансових ресурсів, інвестованих у державні цінні папери (рис. 4):

Фонд здійснює власну інвестиційну діяльність на засадах інвестиційного плану, затвердженого адміністративною радою Фонду, та виходячи з потреб забезпечення виконання покладених на нього функ-

Таблиця 3

Основні статті фінансових надходжень до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб за період 2010-2012 рр. (тис. грн.) *

Джерело формування коштів Фонду	31.12.2010	31.12.2011		31.12.2012	
	Всього	Всього	зміна	Всього	зміна
Початковий збір	3 150,0	4 950,0	↑ на 57 %	4 870,0	↓ на 1,62 %
Регулярний збір	960 746,6	1 284 662,8	↑ на 33,72 %	1 433 453,3	↑ на 11,58 %
Чистий дохід від інвестування коштів в державні цінні папери	347 656,9	317 377,4	↓ на 8,71 %	753 805,9	↑ на 137,51 %
Проценти, нараховані за залишками коштів на розрахункових рахунках Фонду, відкритих в НБУ	24 760,2	20 798,4	↓ на 16 %	13 642,6	↓ на 34,41 %
Неустойка (штрафи, пеня), що стягується з учасників Фонду	476,6	9 414,8	↑ на 1875,4 %	31,2	↓ на 99,67 %
РАЗОМ	1 336 790,3	1 637 203,4	↑ на 22,47 %	2 205 803,0	↑ на 34,73 %

* Побудовано автором на основі даних зі звітів про діяльність ФГВФО [4]

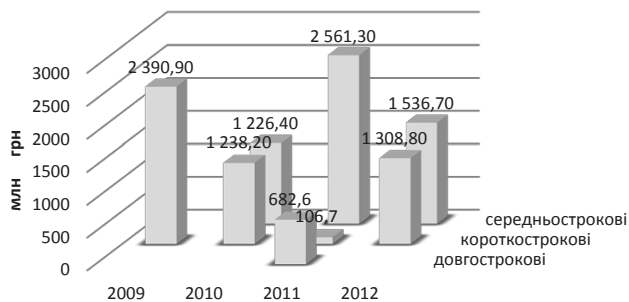

Рис. 4. Обсяг інвестицій Фонду гарантування вкладів у ОВДП за період 2009-2012 рр. у розрізі строків обігу цінних паперів (млн. грн.) *
 * Побудовано автором на основі даних зі звітів про діяльність ФГВФО [4]

цій. Проаналізувавши дані з рис. 4, можна зазначити, що інвестиційні операції ФГВФО зосереджені здебільшого на купівлю облігацій внутрішньої державної позики з коротко- та середньостроковим терміном погашення. Станом на 1 січня 2013 року інвестиційний портфель Фонду гарантування вкладів мав наступну структуру, зокрема: короткострокові державні цінні папери займали частку 16,4%, середньострокові – 68,3%, довгострокові – 11,1%. Власне, слід акцентувати увагу на тому, що середньозважена дохідність цінних паперів, які знаходилися у власності Фонду у 2012 році, зросла та на початок 2013 року склала 12%. Це, в основному, відбулося за рахунок придбання протягом року ОВДП з дохідністю 13-16% і погашення державних цінних паперів з більш низькою дохідністю. Чистий дохід від фінансових інвестицій Фонду гарантування вкладів в сукупності за 2012 рік склав 753,8 млн. грн., тобто ця сума є більшою, ніж у 2011 році, на 436,4 млн. грн. або в 2,4 рази [4].

Однак слід зазначити, що комерційні цінні папери приносять значно вищий прибуток, ніж інвестування коштів у облігації внутрішньої державної пози-

ки. У зв'язку з цим у структурі Фонду гарантування вкладів, на нашу думку, доцільно було б створити дочірню компанію, яка б перебувала під наглядом НБУ та займалася управлінням активами ФГВФО в частці 20-30% від розміру Фонду. Розширення спектру інвестиційних операцій Фонду принесло б додатковий дохід для системи страхування депозитів, а також надало б поштовху для розвитку і вдосконалення вітчизняного фондового ринку, що є надзвичайно важливим фактором на сучасному етапі.

Висновки з проведеного дослідження. Тож, розглянувши дану тему, можна зазначити, що ефективне багаторічне функціонування Фонду гарантування вкладів на сучасному етапі, безумовно, сприяє зміцненню довіри до банківського сектору та нарощуванню банками ресурсного потенціалу за рахунок депозитних вкладень.

Проте діяльність ФГВФО не повинна бути одноманітною, адже фінансовий ринок є динамічним і постійно задає нові умови функціонування банківських та парабанківських установ на ньому. А тому доцільно вчасно та ефективно реорганізовувати і вдосконалювати вітчизняну систему страхування депозитів, аби та змогла протистояти всім викликам нестабільної ринкової економіки, котра розвивається циклічно та неодмінним атрибутом якої є ризик.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Внукова Н.М. Ощадна справа : навч. пос. / Н.М. Внукова, П.М. Куліков, В.А. Череватенко. – Х. : ТОВ «Компанія СМІТ», 2005. – 480 с.
2. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб : Закон України прийнятий від 23.02.2012 р. № 4452-VI: за станом на 09.06.2013 / Верховна Рада України [Текст] Офіційний сайт ВРУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4452-17>.
3. Офіційний сайт Фонду гарантування вкладів фізичних осіб : станом на 14.05.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.fg.org.ua>.
4. Звіти про діяльність Фонду гарантування вкладів фізичних осіб за 2010-2012 роки [Текст] Офіційний сайт ФГВФО [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.fg.gov.ua/about/report/>.